

DOI: 10.31548/hspedagog14(3).2023.191-203

УДК 159.9:34.96[98]

АНАЛІЗ УСВІДОМЛЕНOSTІ ОСОБИСТІСНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕБІГ МІЖОСОБИСТІСНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО КОНФЛІКТІВ (НА ОСНОВІ ЗАСТОСУВАННЯ АВТОРСЬКИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ВПРАВ)

ОСАДЧЕНКО І. І., доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та реабілітації

Національний університет біоресурсів і природокористування України
візитовий професор

Університет у Білостоку (Польща)

E-mail: osadchenkoinna@nubip.edu.ua

Анотація. У статті основі аналізу наукових джерел та емпіричного матеріалу схарактеризовано методику аналізу усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг міжособистісного та соціального конфліктів, скомпоновану із трьох авторських вправ: «Кола стилю комунікації»; «Вібрації: „Я у конфлікті“», «Вібрації: „Я та Світ (соціум/ інші люди)“». Обґрунтовано методологічні підходи до розробки кожної психологічної вправи. Зроблено висновок, що нині звикли вважати соціальний конфлікт як «окреми́й», самостійний «механізм», забуваючи, що кожна особистість є складовою системи, а сукупність негативних психоемоційних станів, внутрішньо-особистісних та міжособистісних конфліктів породжують соціальний конфлікт, з погляду системного підходу. Водночас розуміння особистістю цього аспекту ще не є усвідомленням та однозначною зміною світогляду та особистісної конфліктної поведінки, адже кожен продовжує «очікувати», що: а) Світ «має змінитися першим у конфлікті»; б) соціальний конфлікт має змінити «хтось» (влада, конкретний президент, військові та ін.); в) особа, тобто особистісний конфліктний психоемоційний стан (внутрішньоособистісний конфлікт), ніяк не може вплинути на соціальний конфлікт тощо. Зроблено висновок про те, що люди звикли сприймати «загрозу» конфлікту ззовні – від Світу – і зовсім не замислюються над впливом на Світ внутрішньоособистісного конфлікту. Уведено поняття «дзеркальне відображення особистісної конфліктної поведінки». Причинами особистісної конфліктної поведінки визначено: а) егоїзм кожної особи; б) небажання працювати над собою, насамперед над корекцією негативних психоемоційних станів (усуненням внутрішньоособистісного конфлікту); в) сформованість звички саме такої соціальної поведінки та постійне створення міжособистісних конфліктів; г) байдужість та безвідповідальність як типові моральні якості сучасної людини тощо. Для формування ноосферного, глибинно-антиконфліктного мислення, усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг конфлікту потрібна розробка окремої соціально-освітньої технології.

Ключові слова: конфлікт, усвідомленість, особистісна відповідальність, психологічні вправи, внутрішньоособистісний конфлікт, міжособистісний конфлікт, соціальний конфлікт.

Актуальність (Introduction).

Сучасний світ переповнений різного роду конфліктами: сімейні драми, міжкультурні сварки на тлі загальних соціальних проблем і воєн – типові і незмінні факти. Глобальний рух за мир між людьми – не лише звичне гасло, а

й вкрай нагальна потреба сьогодення. Людство починає розуміти, що настали кардинальні зміни і, конфліктуючи, ризикуємо створити на землі некросферу замість ноосфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent

© Осадченко І. І.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 14(3) 2023

researches and publications). Традиційні дослідження конфліктної поведінки особистості представлені аналізом сутності самого поняття «конфлікт» (Вайнола Р. [1], Галтунг Й. [16], Коулман П. [4], Мітчелл Р. [17], Овчиннікова А. [8], Ферґюсон Р. [4], Хаджирадєва С. [8] та ін.), різновидовою характеристикою сутності конфліктів (Вайнола Р. [1], Галтунг Й. [17], Мітчелл Р. [18] та ін.), зокрема їхніх вікових та ситуаційних особливостей (Котлова Л. [3] та ін.), техніками вирішення конфліктів та зміни структури конфлікту (Коулман П. [4], Ферґюсон Р. [4], Чалдині Р. [12] та ін.) тощо. Загальний підхід до розуміння означеного поняття орієнтований на конфліктологічний підхід – формування розуміння та уміння перетворити будь-який конфлікт на конструктивний, адже сучасну **психозойську еру визначають «як** інтеграцію психології з природним і людським довкіллям» (Моргун В.) [6, с. 85]. Однак процедура аналізу усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг міжособистісного та соціального конфліктів досі потребує докладного вивчення.

Мета дослідження – на основі аналізу наукових джерел та результатах застосування авторських психологічних вправ схарактеризувати розроблену методику аналізу усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг міжособистісного та соціального конфліктів.

Матеріали і методи дослідження. Емпіричну базу дослідження склали результати багаторічного аналізу, синтезу, узагальнення та порівняння електронного анкетування, усного та письмового опитування, проведених у різновікових групах (молодші школярі; підлітки; студенти; учителі, викладачі закладів вищої освіти, практичні психологи, інші дорослі особи – загалом – 502 особи) авторських вебінарів, тренінгів та тему: «Як конструктивно змінити перебіг конфлікту?», «Не

конфлікуймо: не дивуймося, та приймаймо», «Як кожен із нас впливає на конфлікт? (основи глибинного аналізу антиконфліктності)», «Позитивний тренінг антиконфліктності», «Методика встановлення довірливих стосунків батьків із дітьми-підлітками» та ін., індивідуального психологічного консультування, проведеного на засадах використання авторських психологічних вправ. Також був здійснений аналіз виконаних учасниками символічних, асоціативних малюнків та моделей; самоаналіз та аналіз поведінкових актів учасників тренінгів та інших заходів.

Результати дослідження та їх обговорення. Спираючись на аналіз значених вище наукових джерел та емпіричного матеріалу, було розроблено методику аналізу усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг конфлікту. Кожна психологічна вправа авторської методики складається із практичного та рефлексивного етапів та становить компонент розробленої технології позитивного інтуїтивно-конструктивного психологічного консультування під назвою «ODNOWA», описаного автором в окремій публікації.

Згадувана методика реалізовувалася шляхом почережного, чітко визначеного у послідовності, виконання авторських психологічних вправ: 1) «Кола стилю комунікації», 2) «Вібрації: „Я у конфлікті“», 3) «Вібрації: „Я і Світ“». Ці авторські психологічні вправи також були схвалені на пленарному засіданні VII Міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика» [10]. В основу створення та використання психологічних вправ закладено психологічний механізм метафори як вербального чи візуального (у моделі, рисунку, схемі тощо) опису психічного стану, застосовуючи образні порівняння для розуміння нових смислів певної ситуації (Жовтянська В. [2]; Ортега-і-Гассет Х. [9]).

Одними із теоретичних положень розробленої методики стали авторські уточнення ключових понять означеної проблеми на основі аналізу наукових джерел вказаних вище дослідників:

- внутрішньоособистісний конфлікт – це неуміння особи (наразі) владати своїм психоемоційним станом; ззовні, у поведінці, внутрішньоособистісний конфлікт виявляється у полярних актах: від депресивних до агресивних станів, від апатії до демонстративної незадоволеності, від заниженої до завищеної самооцінки тощо; саме така поведінка призводить до незугдженості, незадоволеності, як наслідок – конфліктності з іншими – міжособистісного конфлікту;

- міжособистісний конфлікт – такий, що виникає між двома суб'єктами унаслідок неузгодження особистісних потреб, інтересів, поглядів тощо;

- соціальний конфлікт – такий, що має планетарну, ноосферну значущість, адже його кульмінаційним виявом є протистояння з метою заволодіння ресурсами, територією, що становить загрозу власності чи культурі шляхом атаки / оборони;

- усвідомленість – процес та результат спостереження за власними нинішніми («тут і зараз») почуттями, емоціями та поведінкою;

- психологічні вправи (у нашому випадку) – спеціально розроблені завдання для діагностики, корекції певних психоемоційних станів особистості;

- особистісна відповідальність – стан свідомого ставлення до вияву почуттів, емоцій та поведінки (синонім поняття «рівень суб'єктивного контролю» (за Роттеру)).

Схарактеризуємо методику та результати виконання учасниками експерименту окремих означених авторських психологічних вправ, виконаних шляхом індивідуальної, парної та групової роботи.

Так, методологічною основою створення **психологічної вправи «Кола стилю комунікації»** було обрано архаїчно-історичний підхід – первинність та значущість у житті людини кола як ключової руни (Шилов Ю.). [14]. Це символ, що є значущим у багатьох рунах різних культур, тобто сам собою цей знак – міжкультурний. Отже, передбачалося, що саме коло, як ключова геометрична фігура, стимулюватиме свідомо-підсвідомо-несвідомі асоціативні уявлення кожного учасника експерименту.

Ця психологічна вправа застосовувалася з метою візуалізації, асоціативного узгодження учасниками експерименту запропонованих тренером моделей стилю комунікаційних зв'язків із суб'єктами чинного міжособистісного конфлікту. Для цього кожному пропонувалося уявити найгостріший, нинішній міжособистісний конфлікт; уявити суб'єкта цього конфлікту та протягом 10 секунд обрати одну із 4-х запропонованих моделей стилю комунікації. Констатуємо, що 97,8 % учасників, незалежно від віку та статі, засвідчили наявність у їхньому житті міжособистісного конфлікту на момент експерименту. Прикметно, що у віці до 25 років учасниками міжособистісного конфлікту переважно є батьки чи члени сім'ї. Тим, хто не мав чинного міжособистісного конфлікту було запропоновано уявити особу, яка неприязно ставиться нині чи модель стилю комунікації у минулому конфлікті. Було запропоновано обґрунтувати обрану модель стилю комунікації у міжособистісному конфлікті.

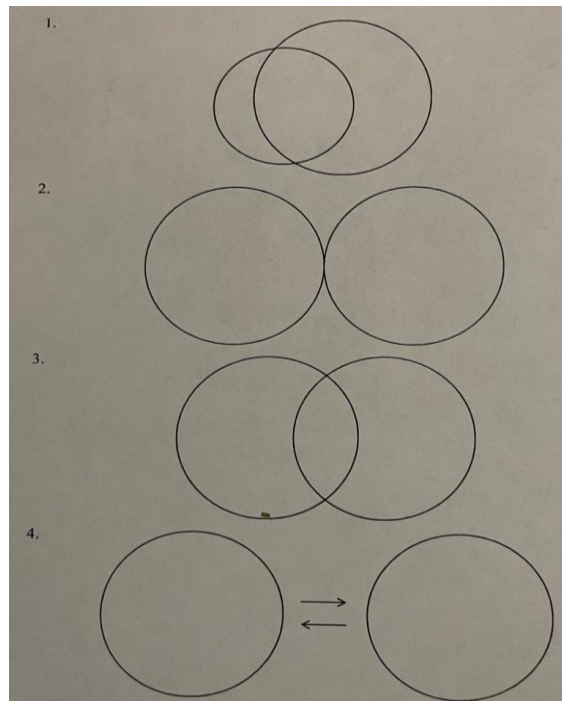

Рис. 1. Психологічна вправа «Кола стилю комунікації»*
**розроблено автором*

Теоретико-методологічними засадами сутності психологічної вправи «Кола стилю комунікації» та інших вправ із символами «коло» є загальноприйнята позиція, що людина, як біосоціальна особа, – складник системи, суспільства. У зворотному розумінні, суспільна система – складний механізм, котрий складається з біосоціальних елементів (візуально у цій техніці – кіл (аура, контур тощо) – «осіб»), які чітко взаємодіють між собою (від двох осіб – до соціуму загалом). Якщо хтось з елементів (особа чи група осіб) якісно змінюється у процесі комунікації, то якісно змінюється вся система – інша особа чи особи. Аналізуючи візуальне зображення комунікативної взаємодії підсвідомість учасника експерименту вибирає відповідний варіант розташування кіл. При цьому ймовірний ситуативний підтекст: можливо, нині учасник експерименту посварився з певною особою, створив конфлікт, а завтра примириться. Однак наша психіка саме тут і зараз обирає актуальну, чинну модель

стилю комунікації у конфлікті. Вона реагує на знаки та символи і обирає «свій» стиль комунікації на підсвідомому рівні.

Після тлумачення учасниками обраної моделі стилю комунікації у міжособистісному конфлікті тренер уточнював сутність свідомо-підсвідомого здійснення вибору:

1) *перша модель – залежна комунікація*, у якій один із учасників конфлікту перебуває у ролі жертви, що, приміром у сімейних стосунках, за визначенням К. Г. Юнга, – «цілком звичайне явище», яке класик назвав «*проблемою того, кого, поглинають, і того, хто поглинає*» [15, с. 189];

2) *друга модель – байдужа комунікація*, у якій кожен учасник конфлікту намагається ігнорувати бажання іншої сторони і не здійснює спроб щось змінити у стосунках;

3) *третья модель – конструктивна комунікація* – модель об'єднання без конфлікту, при якій кожен з учасників комунікації «віддає» рівно скільки зусиль для співпраці, стільки й «забирає», повноцінно

обмінюючись життєвою енергією, потенціалом, набуваючи рівнозначного життєвого ресурсу; таку комунікацію можна вважати ідеальною; візуально така модель комунікації ототожнюється із знаком безкінечності та шлюбними кільцями, тобто позитивними символами; у математичній теорії множин – це зображення об'єднання двох множин відоме як діаграма Венна [5];

4) *четверта модель – конфронтаційна комунікація*, у якій кожен учасник намагається будь-яким чином відстояти саме свою точку зору, звинувачуючи у конфлікті тільки протилежного учасника цього процесу; водночас вибір такої моделі детермінований віком учасників експерименту: студентська молодь обирає цю модель комунікації частіше за принципом юнацького максималізму та вікової конфліктності, стаючи на шлях самореалізації та самостійності.

Причому конструктивна (ідеальна) модель міжособистісного стилю комунікації зумисне зображена під номером три, а не чотири, щоб уникнути стереотипності вибору першого чи останнього зображення як правильного.

Констатовано (35,5 %) хибний вибір моделі стилю комунікації під номером 3 замість моделі під номером 4. Самі ж учасники, після уточнювальних запитань тренера, пояснювали зазначене переважно двома причинами:

1) підсвідомим бажанням перетворити конфлікт на конструктивну комунікацію – на конструктивний конфлікт, що сформує досвід поведінки для подальшого уникнення аналогічних проблем;

2) підсвідомим відчуттям, що кожен з учасників «віддає» рівно скільки зусиль для конфлікту, стільки й «забирає», повноцінно обмінюючись негативною життєвою енергією, втрачаючи рівнозначний життєвий

ресурс.

Рефлексуючи з допомогою додаткових запитань від тренера щодо виконання психологічної вправи «Кола стилю комунікації», учасники експерименту зробили висновки щодо визначення: етапу загострення, на якому нині перебуває їхній міжособистісний конфлікт; ролі кожного у цьому конфлікті; можливості змінити модель стилю комунікації (конфлікту) і конкретних дій щодо цього; від кого залежить усунення конфлікту. Головним висновком для тих, хто сплутав модель 3 із моделлю 4 стало усвідомлення індивідуальної психічної потреби візуалізувати бажане ідеальне об'єднання, примирення у стосунках (модель 3) або таку ж потребу «розірвати коло комунікації» (модель 4), не вбачаючи перспективи у вирішенні проблеми.

Таким чином, виконання першої психологічної вправи «Кола стилю комунікації» методики аналізу усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг міжособистісного та соціального конфліктів спонукало первинне осмислення учасниками експерименту усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг конфлікту. Водночас 89,6 % опитуваних продовжували стверджувати про цілковиту залежність усунення конфлікту від дій (визнання помилки, провини тощо) протилежним учасником цього процесу.

Наступна **психологічна вправа – «Вібрації: „Я у конфлікті“»**. Її мета – спонукати учасників експерименту усвідомити сутність міжособистісного конфлікту та ключову роль внутрішньо-особистісного конфлікту у його перебігові (рис. 2). Методологічною основою психологічної вправи обрано біоенергетичний підхід: людина – фізичне, біологічне тіло та випромінює певну енергію, «вібує», таким чином, передає свою енергію іншим, отримуючи вібрації-енергію взаємно (Лоуен А. [7]; Хлівна О., Магдисюк Л. [11]).

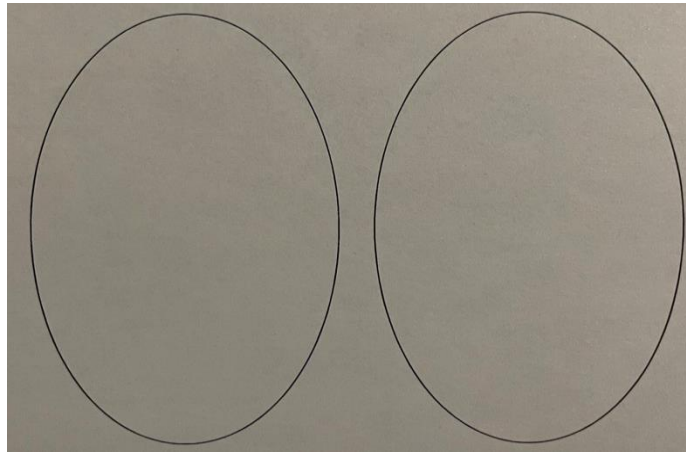

Рис. 2. Психологічна вправа «Вібрації: „Я у конфлікті”»*
***розроблено автором**

Для цього у процесі виконання психологічної вправи «Вібрації: „Я у конфлікті»» кожному учаснику експерименту пропонувалося виконати такий алгоритм:

1) дивлячись на зображені овали протягом 30 секунд, уявити себе (овал зліва) поруч із людиною, з якою зараз відбувається (колись відбувався) конфлікт (овал справа);

2) зобразити протягом 3 хв. навколо або всередині овалів уявні вібрації як прояв стосунків, ставлення та поведінки в цьому конфлікті: рухи у вигляді будь-яких нейрографічних або інших ліній, точок або фігур будь-якого кольору від себе (від овалу зліва) до суб'єкта конфлікту і навпаки (від тієї особи – до себе (від овалу праворуч));

3) відповісти на додаткові запитання від тренера;

4) рефлексувати.

Продовжуючи незакінчені речення, запропоновані тренером, порівнюючи уявні вібрації від себе до того, з ким конфліктують, учасники зробили такі висновки:

1) уявні вібрації як прояв стосунків та поведінки в цьому конфлікті від себе до того, з ким відбувається / відбувся конфлікт, переважно однакові, що свідчить про однакові емоційні стани та конфліктну поведінку обох сторін (80,3 % учасників); прикметно,

що в тих учасників, хто на момент експерименту ні з ким не конфліктував, уявні вібрації як прояв стосунків, ставлення та поведінки в цьому конфлікті суттєво відрізнялися, констатуючи позитивніший психоемоційний стан учасників експерименту;

2) ми впливаємо на хід конфлікту так само, як і особистість, з якою конфліктуємо: сила «віддачі» ресурсу така сама, як і «відбір» (60,0 % учасників);

Примітка: таке явище аналогічного зображення вібрацій суб'єктів конфлікту названо нами «*дзеркальним відображенням особистісної конфліктної поведінки*», що наочно демонструє наше підсвідоме конфліктне настроювання на суб'єктні комунікації, незважаючи на свідоме переконання у доброзичливому ставленні до нього.

3) щоб усунути цей конфлікт, необхідно обом його суб'єктам сідати за стіл перемовин та розпочати домовлятися (38,4 % учасників).

Щодо третього висновку, то вважаємо, такі низькі показники однозначно спричинені війною в Україні. Два останні висновки після обговорення (підсилення усвідомленості) здивували 95,8 % учасників та сприяли усвідомленості впливу їхнього внутрішньоособистісного конфлікту на причину виникнення та розвитку міжособистісного та соціального конфліктів.

Учасники підсвідомо зображували аналогічне конфліктне ставлення до суб'єкта конфлікту і при цьому повністю визнавали причиною конфлікту іншу сторону. Здивуванням учасників експерименту також став прояв «дзеркального відображення особистісної конфліктної поведінки» у візуалізації психологічної вправи «Вібрації: „Я у конфлікті“»: ставлення суб'єкта конфлікту до особистості – аналогічне ставленню особи до суб'єкта конфлікту.

Мета третьої застосовуваної **психологічної вправи «Вібрації „Я та Світ“»** – з'ясувати рівень усвідомленості учасниками експерименту сутності впливу індивідуальної конфлікт-

ної поведінки – внутрішньоособистісного конфлікту, настрою особи на конфлікт у групі осіб / соціумі, стаючи причиною міжособистісного та соціального конфліктів. Теоретико-методологічний підхід до розробки психологічної вправи «Вібрації „Я та Світ“» – системний підхід: елемент системи (особистість) впливає на саму систему (група осіб) і навпаки. Запропоновано узагальнення групи осіб чи соціум називати надалі поняттям «Світ».

Для цього у процесі виконання психологічної вправи «Вібрації „Я та Світ“» учасники дотримувалися алгоритму, аналогічного алгоритму «Вібрації: „Я у конфлікті“», але уявляли суб'єктом конфлікту Світ (рис. 3).

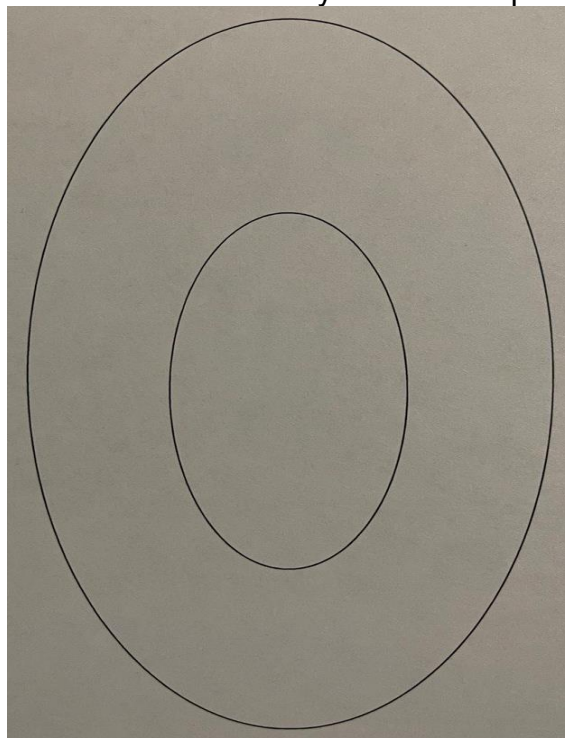

Рис. 3. Психологічна вправа «Вібрації: „Я та Світ“»
***розроблено автором**

У процесі роботи учасники визначали та проаналізували залежність особистісної конфліктної поведінки – внутрішньоособистісного конфлікту – на рівень конфліктності Світу та навпаки. Наприклад, одна учасниця намалювала психологічну вправу «Вібрації „Я та Світ“» на кшталт вогняного кола і пояснила: «Я постійно „горю“ у

цій групі однолітків, до якої часто потрапляю через свою подругу. Не можу зрозуміти, чому вони до мене так вороже ставляться?». Однак після наведених питань учасниця констатувала: насправді малювала не те, як із нею поводить Світ, а підсвідомо зобразила

реальну ситуацію: своє негативне ставлення до Світу. Подібні пояснення були у 73,3 % інших учасників.

Типовими зображеннями вібрацій у процесі виконання психологічної вправи «Вібрації „Я та Світ“» учасниками експерименту, які ще не подолали внутрішньоособистісний конфлікт, стали образи «їжака», «кактуса», «вогню», «клякси» тощо. Учасники експерименту, що трансформували звичку конфліктувати у звичку позитивного сприйняття і ставлення до Світу, зображували вібрації у вигляді «сердечок», «сонця», «смайлів, що усміхаються» тощо. На жаль, таких учасників було лише 2,4 %. Учасники пояснили, що на таку їхню візуалізацію значною мірою вплинула війна в Україні.

У процесі рефлексії за допомогою цілеспрямованих питань тренера учасники зробили такі висновки щодо виконання психологічної вправи «Вібрації „Я та Світ“» (74,7 % учасників згідно з підсумковим голосуванням наприкінці проголошених висновків):

- Світ конфліктує з особистістю навзаєм негативно, якщо особистість конфліктує зі Світом чи просто виявляє негативні емоції; конфлікт від Світу – це, дуже часто, відповідь особистісної конфліктної поведінки, внутрішньоособистісного конфлікту, що завжди призводить до зворотного конфлікту – міжособистісного та соціального;

- особистість повинна контролювати та трансформувати свої негативні психоемоційні стани у позитивні, відповідаючи за їх наслідки, усуваючи внутрішньоособистісний конфлікт, щоб ці емоції не заразили інших у Світі;

- якщо особистість демонструє свої внутрішньоособистісний конфлікт Світу, підсвідомо бажаючи захиститися від передбачуваного конфлікту ззовні, то Світ теж стане в «позицію захисту», яка може бути сприйнята як групова

агресія та провокація нового – міжособистісного та соціального конфлікту – («дзеркальне відображення особистісної конфліктної поведінки»);

- на жаль, особистість зазвичай сприймає «лінію захисту» Світу як прямий конфлікт – загрозу собі, бо особистість зазвичай вважає, що інший суб'єкт конфлікту – Світ – є його причиною і має зупинитися.

Таким чином, у результаті виконання психологічної вправи «Вібрації „Я та Світ“» досягнуто очікуваної мети: з'ясовано рівень усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг міжособистісного та соціального конфліктів, впливу внутрішньоособистісного конфлікту на виникнення міжособистісного та соціального конфліктів. Знову здивування учасників експерименту, як і в попередній психологічній вправі, став прояв «дзеркального відображення особистісної конфліктної поведінки» візуалізації психологічної вправи «Вібрації „Я і Світ“»: ставлення Світу до особистості – аналогічне ставленню особистості до Світу.

Висновки та перспективи. У результаті проведеного дослідження охарактеризовано методику аналізу усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг міжособистісного та соціального конфліктів на прикладі застосування трьох авторських психологічних вправ («Кола стилю комунікації»; «Вібрації: „Я у конфлікті“», «Вібрації: „Я та Світ“»). На основі розширеної рефлексії завдяки цілеспрямованим запитанням тренера учасники експерименту дійшли однозначного висновку: нині звикли вважати соціальний конфлікт як «окремий», самостійний «механізм», забуваючи, що кожна особистість є складовою системи, а сукупність негативних психоемоційних станів, внутрішньоособистісних та міжособистісних конфліктів породжують соціальний конфлікт, з погляду системного підходу. Водночас розуміння особистістю

цього аспекту – ще не є усвідомленням та однозначною зміною світогляду та особистісної конфліктної поведінки, адже кожен продовжує «очікувати», що: а) Світ «має змінитися першим у конфлікті»; б) соціальний конфлікт має змінити «хтось» (влада, конкретний президент, військові та ін.); в) особа, тобто особистісний конфліктний психоемоційний стан (внутрішньоособистісний конфлікт), ніяк не може вплинути на соціальний конфлікт тощо.

Отже, почасти особистість тільки думає, що «Світ із нею конфліктує», а насправді сама частково провокує першим цей конфлікт особистісною конфліктною поведінкою, особистісною безвідповідальністю за перебіг конфлікту зовнішніми проявами внутрішньоособистісного конфлікту. За законом збереження енергії нічого нікуди не зникає і нічого нізвідки не береться, тому всі особисті конфліктні поведінкові акти у Світі – взаємні та рано чи пізно повертаються до адресата. Індивідуальна підсвідомість шляхом довільного зображення вібрацій на моделях психологічних вправ «Кола стилю комунікації», «Вібрації: „Я у конфлікті“», «Вібрації „Я і Світ“» констатує експериментальним шляхом суть проблеми конфліктності: все починається з кожного з нас, з нашої відповідальності чи безвідповідальності за прояв внутрішньоособистісного конфлікту, за перебіг конфлікту. Тому рекомендуємо застосовувати ці психологічні вправи, не знаючи наперед результатів описаного вище експерименту. Особистість, засобами метафори, може визначити: який прояв її внутрішньоособистісного конфлікту у спілкуванні зі Світом («їжак», «кактус», «вогонь», «ляпка», «усміхнений смайл» тощо) і яке дзеркальне відображення конфліктної поведінки Світу до особистості (яким «дзеркальним відображенням особистісної конфліктної поведінки» Світ реагуватиме і захищатиметься). Учасники зробили висновок

про те, що все ж звикли сприймати «загрозу» конфлікту ззовні – від Світу – і зовсім не замислювалися над впливом на Світ внутрішньоособистісного конфлікту.

Причини зазначеного розуміння та особистісної конфліктної поведінки учасники експерименту назвали різні: а) егоїзм кожної особи; б) небажання працювати над собою, насамперед над корекцією негативних психоемоційних станів (усуненням внутрішньоособистісного конфлікту); в) сформованість звички саме такої соціальної поведінки та постійне створення міжособистісних конфліктів; г) байдужість та безвідповідальність як типові моральні якості сучасної людини тощо. Декілька учасників, які попередньо були слухачами лекції «Атомізоване суспільство як шлях до некросфери» автора цієї статті, вказали егоїзм особистості результатом сутності нинішнього атомізованого суспільства. Однак знову ж таки: розуміння особистістю цього аспекту – ще не усвідомлення та однозначна зміна світогляду. Для формування ноосферного, глибинно-антиконфліктного мислення, усвідомленості особистісної відповідальності за перебіг конфлікту потрібна розробка окремої соціально-освітньої технології.

Не претендуємо на повне висвітлення цього питання та розуміємо необхідність розробки та апробування технології формування гуманної особистості засобами глибинного аналізу конфліктної поведінки.

Список використаних джерел

1. Вайнола Р. Конфлікт соціальний. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремінь. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 418–419.
2. Жовтянська В. Психологічний механізм функціонування метафори. *Психологія і суспільство*. 2009. № 3. С. 81–90.
<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316>

[497/30613/1/%D0%96%D0%BE%D0%B2%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf](https://core.ac.uk/download/pdf/42970406.pdf) (дата звернення: 18.07.2023)

3. Котлова Л. О. Особливості прояву конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Т.1. Вип.105. Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, Чернігів : ЧНПУ, 2012. С. 162–166.

<https://core.ac.uk/download/pdf/42970406.pdf> (дата звернення: 18.07.2023)

4. Коулман П., Фергюсон Р. Результативний конфлікт: пер. з англ. Інни Софієнко. Київ: Наш Формат. 2016. 320 с.

5. Кузичев А. С. Діаграми Венна. Історія і застосування. Харків: Наука, 1968. 249 с.

6. Моргун В. Ф. «Психозойська ера» Володимира Вернадського і багатовимірність особистості // Рибалка В. В., Самодрин А. П., Моргун В. Ф. В. І. Вернадський: ноосферний вимір освіти, життя особистості, суспільства і цивілізації. До 157-річчя від дня народження і 75-річчя від дня смерті академіка В. І. Вернадського / За наук. ред. А. П. Самодрин. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2020. С. 84–97. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16227/1/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%83%D0%BD%20%D0%92.%20%D0%A4.%20%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B7%D0%BE%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20epa.pdf> (дата звернення: 18.07.2023)

7. Лоуен А. Психологія тіла: біоенергетичний аналіз тіла. Харків: Інститут загальногуманітарних досліджень. 2000. 256 с.

8. Овчиннікова А. П., Хаджираєва С. К. 2005. Основи ораторської

майстерності в умовах конфліктної взаємодії: *Навчальний посібник*. Одеса: Пальмира, 2005. 180с.

9. Ортега-і-Гассет Х. Дві великі метафори. *Теорія метафори*: зб. пр. під заг. ред. Н. Д. Арутюнової і М. А. Журинської. Харків: Прогрес, 1990. С. 68–82.

10. Осадченко І. І. Формування гуманної поведінки особистості засобами глибинного аналізу конфліктної поведінки. Відеозапис VII Міжнародної науково-практичної конференції. «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика». 16–18 березня 2023 року (Харків). https://www.youtube.com/watch?v=WTN3-OAHejq&ab_channel=%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%D1%82%D0%B0%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B8 (дата звернення: 18.07.2023)

11. Хлівна О. М., Магдисяк Л. І. Психологія тілесності : *навч.-метод. посіб.* Луцьк : Вежа-Друк. 2022. 192 с.

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20892/1/phsy_tilesnosti.pdf (дата звернення: 18.07.2023)

12. Чалдині Р. Переконавання: революційний метод впливу на людей. Перекл. з англ. Микитюк Т. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2017. 351 с.

13. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків, Прапор. 2007. 640 с.

14. Шилов Ю. О. Ноосферна теорія історії і проблеми сучасності / за ред. А. П. Самодрин. Київ: Археолого-етнологічний музей «Аратта – Україна»; Науково-дослідна лабораторія з

вивчення і розроблення гуманітарних ідей академіка В. І. Вернадського, 2023. 117 с.

https://drive.google.com/file/d/1RzUYyBq_vYRomCdu-ZEg3SVoKB8_zOef/view (дата звернення: 18.07.2023)

15. Юнг К.-Г. Шлюб як психологічні стосунки. *Проблеми душі нашого часу* / пер. з нім. А. Боровикова. Харків: Прапор, 2017. С. 7–28.

16. Galtung, Jo. Violence, Peace, and Peace Research. *Journal of Peace Research*. 1969. Vol. 6. № 3. pp. 167–191.

<https://web.archive.org/web/20210426204524/https://www.istor.org/stable/422690> (дата звернення: 18.07.2023)

17. Mitchell R. Christopher. Conflict, Change and Conflict Resolution. *ResearchGate*. January. 2011. https://www.researchgate.net/publication/265196273_Conflict_Change_and_Conflict_Resolution (дата звернення: 18.07.2023)

References

1. Vaynola R. Konflikt sotsial'nyy. *Entsyklopediya osvity / Akademiya ped. nauk Ukrainy*; holovnyy red. V. H. Kremin'. Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. S. 418–419.

2. Zhovtyans'ka V. Psykholohichnyy mekhanizm funktsionuvannya metafor. *Psykholohiya i suspil'stvo*. 2009. № 3. S. 81–90. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30613/1/%D0%96%D0%BE%D0%B2%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf> (дата звернення: 18.07.2023)

3. Kotlova L. O. Osoblyvosti proyavu konfliktnykh form povedinky pidlitiv z vyrazhenymy aktsentuatsiyamy rys kharakteru. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu*. T.1. Vyp.105. Chernihivs'kyy natsional'nyy pedahohichnyy universytet imeni T. H. Shevchenka, Chernihiv : CHNPU, 2012. S. 162–166.

<https://core.ac.uk/download/pdf/42970406.pdf> (дата звернення: 18.07.2023)

4. Koulman P., Fergyuson R. Rezul'tatyvnyy konflikt: per. z anhl. Inny Sofiyenko. Kyiv: Nash Format. 2016. 320 s.

5. Kuzychev A. S. Diahrammy Venna. *Istoriya i zastosuvannya*. Kharkiv: Nauka, 1968. 249 s.

6. Morhun V. F. «Psykhozoys'ka epa» Volodymyra Vernads'koho i bahatovymirnist' osobystosti // Rybalka V. V., Samodryn A. P., Morhun V. F. V. I. Vernads'kyy: noosfernyy vymir osvity, zhyttya osobystosti, suspil'stva i tsyvilizatsiyi. Do 157-richchya vid dnya narodzhennya i 75-richchya vid dnya smerti akademika V. I. Vernads'koho / Za nauk. red. A. P. Samodryna. Kremenichuk : PP Shcherbatykh O. V., 2020. S. 84–97. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16227/1/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%83%D0%BD%20%D0%92.%20%D0%A4.%20%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B7%D0%BE%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20epa.pdf> (дата звернення: 18.07.2023)

7. Louen A. Psykholohiya tila: bioenerhetychnyy analiz tila. Kharkiv: Instytut zahal'nohumanitarnykh doslidzhen'. 2000. 256 s.

8. Ovchynnikova A. P., Khadzhyradyeva S. K. 2005. Osnovy orators'koyi maysternosti v umovakh konfliktnoyi vzayemodiyi: Navchal'nyy posibnyk. Odesa: Pal'myra, 2005. 180s.

9. Orteha-i-Hasset KH. Dvi velyki metafory. *Teoriya metafory: zb. pr. pid zah. red. N. D. Arutyunovoyi i M. A. Zhuryns'koyi*. Kharkiv: Prohres, 1990. S. 68–82.

10. Osadchenko I. I. Formuvannya humannoyi povedinky osobystosti zasobamy hlybynnoho analizu konfliktnoyi povedinky. *Videozapys VII Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. «Psykholoho-pedahohichni problemy vyshchoyi i*

seredn'oyi osvity v umovakh suchasnykh vykykiv: teoriya i praktyka». 16–18 bereznya 2023 roku (Kharkiv). [https://www.youtube.com/watch?v=WTN3-](https://www.youtube.com/watch?v=WTN3-OAHeig&ab_channel=%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%D1%82%D0%B0%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B8)

[OAHeig&ab_channel=%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%D1%82%D0%B0%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B8](https://www.youtube.com/watch?v=WTN3-OAHeig&ab_channel=%D0%9A%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%D1%82%D0%B0%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B8) (data zvernennya: 18.07.2023)

11. Khlivna O. M., Mahdysyuk L. I. Psykholohiya tilesnosti : navch.-metod. posib. Luts'k : Vezha-Druk. 2022. 192 s. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20892/1/phsy_tilesnosti.pdf (data zvernennya: 18.07.2023)

12. Chaldyni R. Perekonannya: revolyutsiynyy metod vplyvu na lyudey. Perekl. z anhl. Mykytyuk T. Kharkiv: Klub simeynoho dozvillya, 2017. 351 s.

13. Shapar V. B. Suchasnyy tlumachnyy psykholohichnyy slovnyk. Kharkiv, Prapor. 2007. 640 s. 1

14. Shylov YU. O. Noosferna teoriya istoriyi i problemy suchasnosti / za red. A. P. Samodryna. Kyiv: Arkheoloho-etnolohichnyy muzey «Aratta – Ukrayina»; Naukovo-doslidna laboratoriya z vyvchennya i rozroblennya humanitarnykh idey akademika V. I. Vernads'koho, 2023. 117 s. https://drive.google.com/file/d/1RzUYYBq_vYRomCdu-ZEq3SVoKB8_zOef/view (data zvernennya: 18.07.2023)

15. Yunh K.-H. Shlyub yak psykholohichni stosunky. Problemy dushi nashoho chasu / per. z nim. A. Borovykova. Kharkiv: Prapor, 2017. S. 7–28.

16. Galtung, Jo. Violence, Peace, and Peace Research. Journal of Peace Research. 1969. Vol. 6. № 3. pp. 167–191. <https://web.archive.org/web/20210426204524/https://www.jstor.org/stable/422690> (data zvernennya: 18.07.2023)

17. Mitchell R. Christopher. Conflict, Change and Conflict Resolution. ResearchGate. January. 2011. https://www.researchgate.net/publication/265196273_Conflict_Change_and_Conflict_Resolution (data zvernennya: 18.07.2023)

ANALYSIS OF THE AWARENESS OF PERSONAL RESPONSIBILITY FOR INTERPERSONAL AND SOCIAL CONFLICTS (BASED ON THE APPLICATION OF THE AUTHOR'S PSYCHOLOGICAL EXERCISES)

Osadchenko I. I.

Abstract. *The article, based on the analysis of scientific sources and empirical material, characterizes the method of analyzing the awareness of personal responsibility for the course of interpersonal and social conflicts, composed of three author's exercises: "Communication Style Circles"; "Vibrations: "I am in conflict", "Vibrations: "I and the World (society/other people)". Methodological approaches to the development of each psychological exercise are substantiated. It was concluded that nowadays we are used to consider social conflict as a "separate", independent "mechanism", forgetting that each person is a component of the system, and a set of negative psycho-emotional states, intrapersonal and interpersonal conflicts give rise to social conflict, from the point of view of the systemic approach. At the same time, an individual's understanding of this aspect is not yet an awareness and an unequivocal change in worldview and personal conflict behavior, because everyone continues to "expect" that: a) The world "must change first in a conflict";*

© Осадченко І. І.

HUMANITARIAN STUDIOS: PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY, PHILOSOPHY Vol 14(3) 2023

b) the social conflict must be changed by "someone" (the government, a specific president, the military, etc.); c) a person, i.e. a personal conflict psycho-emotional state (intrapersonal conflict), cannot in any way influence social conflict, etc. It was concluded that people are used to perceiving the "threat" of conflict from the outside - from the World - and do not think at all about the impact of intrapersonal conflict on the World. The concept of "mirror reflection of personal conflict behavior" is introduced. The reasons for personal conflict behavior are defined as: a) selfishness of each person; b) reluctance to work on oneself, primarily on the correction of negative psycho-emotional states (elimination of intrapersonal conflict); c) the formation of the habit of such social behavior and the constant creation of interpersonal conflicts; c) indifference and irresponsibility as typical moral qualities of a modern person, etc. The development of a separate socio-educational technology is required for the formation of noospheric, in-depth anti-conflict thinking, awareness of personal responsibility for the course of the conflict.

Key words: *conflict, awareness, personal responsibility, psychological exercises, intrapersonal conflict, interpersonal conflict, social conflict.*